

VLAAMS PARLEMENT

Zitting 2004-2005

10 maart 2005

HANDELINGEN

COMMISSIEVERGADERING

COMMISSIE VOOR ONDERWIJS, VORMING, WETENSCHAP EN INNOVATIE

Vraag om uitleg van mevrouw Cathy Berx tot de heer Frank Vandenbroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de erkenning van buitenlandse diploma's en getuigschriften

Vraag om uitleg van de heer Jan Roegiers tot de heer Frank Vandenbroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de geringe doorstroming van kinderen uit het basisonderwijs naar TSO en BSO

Vraag om uitleg van mevrouw Marijke Dillen tot de heer Frank Vandenbroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de resultaten van de studie 'Drugbeleid op school'

Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie

Donderdag 10 maart 2005

Voorzitter: mevrouw Monica Van Kerrebroeck

– *De vraag om uitleg wordt gehouden om 10.28 uur.*

Vraag om uitleg van mevrouw Cathy Berx tot de heer Frank Vandebroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de erkenning van buitenlandse diploma's en getuigschriften

De voorzitter: Aan de orde is de vraag om uitleg van mevrouw Berx tot de heer Vandebroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de erkenning van buitenlandse diploma's en getuigschriften.

Mevrouw Berx heeft het woord.

Mevrouw Cathy Berx: Mevrouw de voorzitter, in de uitgangspunten van de ruim onderschreven beleidsnota van de minister wordt de nadruk gelegd op het in kaart brengen en op het correct waarderen van kwalificaties en competenties. Iedereen moet de competenties en de kwalificaties die hij door middel van een opleiding of ten gevolge van beroepservaring heeft opgedaan, maximaal kunnen laten renderen. Geen enkel talent mag verloren gaan. Hopelijk geldt dit uitgangspunt ook voor de nieuw- en de oudkomers die in hun land van herkomst of in een derde land hogere studies hebben gevolgd. Ik zou de minister hierover een aantal concrete vragen willen stellen.

De minister kan buitenlandse diploma's en getuigschriften op individuele basis als volledig gelijkwaardig met een diploma van het Vlaams hoger onderwijs erkennen. Dat heet een academische gelijkwaardigheidserkenning. Met de procedure

heb ik op zich geen problemen. Twee instellingen voor hoger onderwijs moeten een advies verstrekken. Uit het antwoord op een van mijn schriftelijke vragen aan de minister heb ik geleerd dat vaak drie instellingen worden aangeschreven. Op die manier probeert de minister zich zo goed mogelijk te laten adviseren.

De onderwijsinstellingen voor hoger onderwijs kunnen zelf tot een gedeeltelijke gelijkwaardigheidserkenning overgaan. Dat betekent dat ze vrijstellingen of een studieduurverkortung toekennen. Elke instelling bepaalt wie ze toelaat en welk programma deze mensen, al dan niet met vrijstellingen of met een studieduurverkortung, moeten volgen om alsnog een diploma te halen.

Tijdens de bespreking van de beleidsnota heeft de minister verklaard dat er zich met betrekking tot de tijdsduur geen grote problemen stellen. Naric maakt blijkbaar de ambitie waar om binnen de vier maanden een definitieve beslissing te nemen. Indien binnen die termijn geen beslissing wordt genomen, is dit meestal aan de onvolledigheid van een dossier te wijten. In dat geval moet de betrokkene nog een aantal documenten en formulieren indienen.

Ik heb van een aantal studenten evenwel gehoord dat er zich met betrekking tot de volledige gelijkwaardigheidserkenning nog een aantal problemen stellen. Soms wordt die gelijkwaardigheidserkenning blijkbaar niet toegekend. In een aantal gevallen kan ik dat trouwens begrijpen.

Mijnheer de minister, waar situeren zich volgens u de belangrijkste knelpunten die het toekennen van een volledige gelijkwaardigheid in de weg staan? Dit punt is ook in het antwoord op mijn reeds vermelde schriftelijke vraag aan bod gekomen. De

Berx

universiteiten storen zich blijkbaar vaak aan het ontbreken van een eindverhandeling en aan het soms te lage wetenschappelijke niveau van een opleiding. De hogescholen storen zich dan weer aan het ontbreken van een aantal opleidingsonderdelen. Kunnen we de onderwijsinstellingen op een of andere manier tegemoetkomen? Met betrekking tot het ontbreken van een eindverhandeling of van een aantal opleidingsonderdelen zou dit moeten lukken. Indien het wetenschappelijk niveau te laag ligt, wordt de situatie uiteraard een stuk problematischer.

Wordt de gelijkwaardigheid, los van de bevoegdheid die de onderwijsinstellingen op dit vlak hebben, ook toegekend aan de houders van een buitenlands universitair diploma die over een professionele of een academische bachelor beschikken? Aangezien deze vraag vrij cryptisch lijkt, zal ik ze even verduidelijken. Indien iemand zich met een diploma van arts of van ingenieur aanmeldt, kan de onderwijsinstelling die persoon, indien hij aan de vereisten van een bepaald programma voldoet, een gelijkwaardig diploma geven. Kan de onderwijsinstelling ook besluiten dat het diploma van die persoon met een bachelor in de verpleegkunde overeenkomt? Dit zou immers inhouden dat die persoon zich vervolgens enkel als verpleger op de arbeidsmarkt kan begeven.

Hebt u zicht op de wijze waarop de onderwijsinstellingen omgaan met de mogelijkheid om vrijstellingen of een studieduurverkortung te verlenen aan personen die geen volledige gelijkwaardigheidserkenning van hun diploma hebben gekregen?

De voorzitter: Mevrouw Temsamani heeft het woord.

Mevrouw Anissa Temsamani: Mevrouw de voorzitter, ik zou willen benadrukken dat aan deze zaak een belangrijk gender-aspect is verbonden. Regelmatig worden informatiesessies over de erkenning van buitenlandse diploma's georganiseerd. Die sessies worden voor 90 percent door vrouwen bijgewoond. Uit een in opdracht van de EU uitgevoerde studie blijkt bovendien dat de meeste vrouwen niet met hun diploma aan de slag kunnen. Zo heb ik weet van een Filipijnse professor in de literatuurwetenschappen die als poetshulp werkt. Op die manier wordt een diploma uiteraard

niet gevaloriseerd. Die hooggeschoolde vrouwen zouden nochtans een belangrijk rolmodel voor de allochtone meisjes in Vlaanderen kunnen vormen. Het vooruitzicht op een job die aan het behaalde diploma beantwoordt, zou deze meisjes kunnen motiveren om hogere studies aan te vatten.

De voorzitter: De heer Laurys heeft het woord.

De heer Jan Laurys: Mevrouw de voorzitter, ik sluit me graag aan bij de twee vorige sprekers. Anderhalf jaar geleden heb ik minister Landuyt een soortgelijke vraag om uitleg gesteld. Ongeveer tegelijkertijd heb ik me aangesloten bij een vraag om uitleg die de heer Martens aan toenmalig minister Vanderpoorten heeft gesteld.

Deze vragen om uitleg waren een gevolg van de persconferentie die een groep hogergeschoolde allochtone vrouwen en het Lokaal Integratiecentrum Leuven rond die tijd hebben georganiseerd. Tijdens die persconferentie hebben deze vrouwen de door mevrouw Berx en mevrouw Temsamani gesignaleerde problematiek enige ruchtbaarheid trachten te geven. Ze hebben in dit verband verwezen naar een studie die het departement Sociale en Culturele Antropologie van de KUL in opdracht van Stebo heeft uitgevoerd. Deze studie is door het Vesoc en het ESF gefinancierd. Ik heb een samenvatting van deze studie bij me.

Tussen 1 oktober 2001 en 1 oktober 2002 werden er 136 allochtonen geïnterviewd. Daaruit zijn belangrijke conclusies getrokken. Het onderzoek is gevoerd door dokter C. L. Pang van de KUL. De belangrijkste bevindingen zijn de volgende. De wijze waarop de vluchtelingen Vlaanderen zijn binnengekomen, zijn zeer divers: het gaat om politieke vluchtelingen, gezinsvorming of gezinshereniging of studenten. Er wordt ook verwezen naar onze mentaliteit die niet aangepast is. Wij richten ons immers meestal tot lagergeschoolde allochtonen en denken dat bij hen de meeste problemen schuilen. Afhankelijk van het verblijfsstatuut zijn de behoeften aan informatie ook erg verschillend. De meeste allochtonen die hier aankomen, richten zich tot collega's of landgenoten die ze toevallig op straat tegenkomen. Ze hebben echt behoefte aan informatiepunten. De kennis van het Nederlands, niet alleen de algemene taalkennis maar ook de kennis van het vakjargon, is zeer belangrijk om te kunnen meedingen naar functies die overeenstemmen met hun opleiding.

Laurys

Ten slotte is de erkenning van buitenlandse diploma's voor de allochtonen uiterst belangrijk. Minister Landuyt heeft zich in zijn antwoord beperkt door te stellen dat ik de vragen aan de verkeerde minister had gesteld. Het moest de minister van Onderwijs zijn. Nu is dat gemakkelijk, want u combineert beide functies. Minister Landuyt heeft wel verwezen naar een decreet op de elders verworven competenties dat toen nog in de maak was, het decreet op de beroepskwalificaties. Minister Vanderpoorten heeft de bestaande procedure zoals ze is uiteengezet door collega Berx, nogmaals grondig uiteengezet. Ze heeft ook verwezen naar de Huizen van het Nederlands, die een belangrijke rol kunnen spelen bij het verwerven van de kennis van het Nederlands. Ze heeft ook verwezen naar de inschrijving van Vlaanderen in de Europese procedure in het kader van de banenstructuur. Daardoor zullen op termijn heel wat problemen worden opgelost.

Ik sluit mij aan bij de bekommernissen die mevrouw Berx en mevrouw Tamsamani hebben verwoord. Er is een belangrijk menselijk aspect aan verbonden. We laten ook heel wat talent verloren gaan, terwijl in knelpuntberoepen behoeften aan geschoold personeel bestaan. Voor de allochtone bevolking is de voorbeeldfunctie van mensen die het wel kunnen waarmaken in de maatschappij belangrijk. Mensen kunnen zich aan zulke figuren optrekken. Zij kunnen zich daardoor ook niet langer in een slachtofferrol hullen.

De voorzitter: De heer Van Baelen heeft het woord.

De heer Gilbert Van Baelen: Mevrouw de voorzitter, mijnheer de minister, ook mevrouw De Ridder had in dit verband een vraag om uitleg ingediend. Ze is hier nu niet aanwezig, maar ik wil haar vragen toch even in beeld brengen.

De problematiek is niet nieuw en is de voorbije jaren geregeld onder de aandacht gebracht. Er moet wel een verschil gemaakt worden tussen de toegang tot het hoger onderwijs en de erkenning van het diploma om toegang te krijgen tot het hoger onderwijs. Men spreekt in dat geval over de bekwaamheidsproeven. Het andere aspect is de erkenning van een in het buitenland verworven diploma van hoger onderwijs dat vandaag in Vlaanderen niet automatisch wordt erkend.

Ik ben zeer voorzichtig bij de benadering van deze problematiek omdat gelijkwaardigheid van diploma's straks zal worden uitgeklaard in 25 landen of zelfs nog meer regio's. Ik schuif het perspectief van 2010, 2011 naar voren. Als de accreditaties hebben plaatsgevonden, bestaat er in principe gelijkwaardigheid. Daarnaast zijn er landen die niet aan zo'n systeem meewerken. Dat blijft een knelpunt. Vlaanderen heeft altijd gezocht naar een oplossing voor dit probleem. De instellingen adviseren de minister op basis van de opleiding die in het betrokken land is genoten. Ik nuanceer de uitspraak van mevrouw De Ridder. Zij stelt dat het al dan niet kunnen beschikken over een diploma van het betrokken land het probleem zou zijn. Onze opleidingsverstrekkers weten echter perfect wat aan een collega-instelling wordt gedoed. Dat is niet altijd aan de orde.

Er kan een mogelijkheid voor hooggeschoolde allochtonen worden gecreëerd. Ik heb het niet over de toegang tot een hogere opleiding in Vlaanderen. Een proef wordt aan hogescholen of universiteiten niet afgenomen om studies te mogen aanvatten of voort te zetten. Het speelt mee bij het verhaal van de EVC en de EVK. Als het systeem op punt staat, zal het een catalogoog zijn die mogelijk maakt om elders verworven beroepskwalificaties naast opleiding mee in oogmerk te nemen. Er is een regeling uitgewerkt die echter nog niet is geïmplementeerd.

Ik wil dit aspect nuanceren, want bijvoorbeeld in de privésector kijkt men daar niet nauw op toe. De erkenning van diploma's is voor hen geen essentieel punt. Het stelt vooral een probleem bij de overheid en de semi-overheid, waar verloningen en functies afhankelijk worden gesteld van het basisdiploma dat men heeft genoten. Daar speelt het voorbeeld van de Oekraïense dokter die niet kan starten als geneesheer omdat onze instellingen het diploma niet erkennen. De vragen van mevrouw De Ridder betreffen dus enerzijds de proef en anderzijds de uitwijkmogelijkheden als men daarin niet zou slagen.

De heer Ludo Sannen: Ik sluit mij met enige schroom aan bij de vraag. Mijn vraag is veel beperkter en is van een andere orde, maar heeft wel te maken met de erkenning van diploma's.

Er zijn over de erkenning van diploma's akkoorden met Nederland afgesloten. Dat is een evidente zaak, maar het inleveren van allerlei documenten

Sannen

en papieren verloopt minder vanzelfsprekend. Wie aan een universiteit in Nederland heeft gestudeerd, moet vier keer zijn scriptie indienen, vier keer het gevolgde lessenpakket beschrijven en indienen, enzovoorts. Een en ander kan 4 maanden duren. Zelf heb ik de erkenning na 2 of 3 weken kunnen afhandelen, al moet ik wel vaststellen dat het ingeleverde dossier zelfs niet was ingekeken. Dat is misschien terecht, want er zijn goede akkoorden afgesloten.

De vraag rijst dan of er geen vereenvoudiging kan worden doorgevoerd, zodat de studenten niet langer allerlei documenten moeten inleveren. Kan de procedure niet worden beperkt tot de inlevering van het diploma?

De voorzitter: Minister Vandenbroucke heeft het woord.

Minister Frank Vandenbroucke: Mevrouw de voorzitter, geachte collega's, mijn medewerkers hebben het antwoord voorbereid met de vraag van mevrouw De Ridder voor ogen. Ik zal in die zin ook antwoorden: niet alleen omdat het antwoord zo is voorbereid, maar ook omdat de andere sprekers hier de vraag van mevrouw De Ridder hernemen. Ik zal dus uitgebreid ingaan op dat probleem.

Erkennen wij het probleem, en hebben wij begrip voor de situatie van individuele mensen? Vanzelfsprekend kan ik begrip opbrengen voor de situatie van de mensen die in het buitenland een opleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond en hier nauwelijks of helemaal geen werk vinden op het niveau van hun opleiding. Dat is pijnlijk. Meer nog, ik vind dat dit een enorme onderbenutting van talenten is. Dat is vaak niet alleen voor de betrokkenen zelf een drama, het is ook uiterst nadelig voor de samenleving in haar geheel. Een kenniseconomie kan het zich niet veroorloven om talenten links te laten liggen.

In het regeerakkoord en in de beleidsnota zijn we daarom op deze problematiek ingegaan. Het is mijn intentie om tegen het einde van dit jaar een concreet actieplan uit te werken, zodat de maatregelen voor een vlottere en meer transparante erkenning van buitenlandse diploma's tegen de start van het academiejaar 2006-2007 in werking kunnen treden.

Bij het uitwerken van dit actieplan zal ik niet alleen de administratie, in casu NARIC-Vlaanderen, betrekken, maar ook de andere partijen die in de procedureafhandeling een rol spelen of kunnen spelen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan de universiteiten en hogescholen, organisaties uit het middenveld zoals Vluchtelingenwerk Vlaanderen, enzovoort. De eerste contacten met een aantal van die organisaties zijn overigens al gelegd. Al deze partijen hebben immers niet alleen ervaring terzake, maar hebben ook een verantwoordelijkheid ten aanzien van de aanvragers – en zoals al eerder gezegd, eigenlijk ook ten aanzien van onze samenleving in haar geheel.

In principe worden bij het nemen van een besluit de adviezen van de instellingen voor hoger onderwijs gevolgd. De verschillende adviezen zijn echter niet altijd eenduidig positief of negatief, liggen ook niet altijd in elkaars verlengde en verschillen soms nogal in kwaliteit. Zo bevatten sommige adviezen nog altijd argumenten die niet zijn gestoeld op de wettelijk beschreven criteria, en daar mag vanzelfsprekend geen rekening mee worden gehouden. De beslissing tot erkenning is dus niet de eenvoudige afweging van plussen en minnen uit de adviezen, maar behoeft in vele gevallen nog steeds een nauwkeurige afweging van de verschillende argumenten uit de niet-bindende adviezen door NARIC-Vlaanderen.

Bij een negatieve beslissing worden vaak redenen aangehaald die mij zeer aanvaardbaar lijken. Ik geef twee voorbeelden. Indien de uitreikende hogeronderwijsinstelling geen officieel erkende instelling is in het land waar het is gevestigd, dan is de aanvraag onontvankelijk. Indien het uitgereikte diploma geen nationaal erkend diploma is, dan is de aanvraag eveneens onontvankelijk.

Verder zijn er een aantal knelpunten waaraan wij bij het herzien van de procedure voor erkenning wél voldoende aandacht moeten schenken. Dat staat ook zo in de beleidsnota en het regeerakkoord. Ik geef enkele voorbeelden van knelpunten waar ik aandacht voor wil opbrengen. Een: indien essentiële opleidingsonderdelen ontbreken in het buitenlandse programma, dan zullen de adviezen over het algemeen negatief zijn, wat dan leidt tot een negatieve beslissing. Het begrip 'essentiële opleidingsonderdelen' blijkt in de praktijk echter zeer breed te worden geïnterpreteerd.

Vandenbroucke

Twee: de studieomvang van heel wat buitenlandse universitaire opleidingen is beperkter dan de overeenstemmende Vlaamse opleiding. Extra behaalde diploma's en relevante beroepservaring kunnen dit in principe compenseren, maar in de praktijk wordt daar bij het opmaken van de adviezen niet altijd voldoende rekening mee gehouden. Drie: in heel wat landen kent men het onderscheid tussen hogescholeonderwijs en universitair onderwijs niet. Hun ruime, algemene definitie van 'universitair onderwijs' stemt echter niet altijd overeen met de specifieke Vlaamse definitie. Daarom worden sommige buitenlandse 'universitaire' diploma's gelijkwaardig verklaard met een Vlaams hogeschole diploma, en niet met een Vlaams universitair diploma. Dat is geen 'onderwaardering', maar wordt wel vaak zo ervaren. Dankzij de nieuwe structuur van ons hoger onderwijs zou dit knelpunt echter minder acuut moeten worden.

Vier: de adviesverleners schijnen vaak van oordeel te zijn dat het niveau van de buitenlandse opleiding voor hoger onderwijs niet voldoende overeenstemt met het niveau van de Vlaamse opleiding, of dat het niveau van de instelling niet gelijkwaardig is aan dat van de Vlaamse instelling. Dit betekent niet dat ze ongelijk hebben. We moeten enkel eens nagaan of dit steeds gerechtvaardigd is.

Heel wat aanvraagdossiers zijn onvolledig. Aangezien ze te weinig informatie over de buitenlandse opleiding bevatten, zijn de adviesverleners automatisch geneigd om een negatief advies te verstrekken. De volledigheid van een dossier valt natuurlijk onder de verantwoordelijkheid van de persoon die het dossier heeft samengesteld. We mogen echter niet uit oog verliezen dat de betrokkenen vaak verklaren dat ze niet in staat zijn om het dossier te vervolledigen of te verbeteren.

Tijdens de voorbereidingen van de beslissing over een erkenning worden de instellingen die bevoegd zijn om een bepaalde opleiding aan te bieden, logischerwijze om een advies gevraagd. Diploma's die in Vlaanderen niet worden aangeboden, kunnen niet worden erkend. Indien we met een dergelijk geval worden geconfronteerd, volgen we een alternatieve procedure en trachten we het niveau van het diploma te bepalen. Dit betekent dat het buitenlands diploma niet gelijkwaardig met een specifiek Vlaams diploma wordt verklaard, maar

dat het buitenlands diploma als een door een in het betrokken land erkende instelling voor hoger onderwijs uitgereikt diploma wordt erkend. Dit is het enige wat we in dergelijke situaties kunnen doen. Mij lijkt dit alvast fair.

Het decreet van 30 april 2004 betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs heeft de mogelijkheid ingevoerd om de eerder of elders verworven competenties door een validerende instantie te laten testen of evalueren. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van een van de associaties. Na het assessment reikt de validerende instantie of de associatie een bekwaamheidsbewijs uit. Met het oog op de instroom in het curriculum, kunnen instellingen voor hoger onderwijs op basis van dit bekwaamheidsbewijs vrijstellingen verlenen.

Het decreet biedt een universiteit of een hogeschool tevens de mogelijkheid om op grond van elders verworven kwalificaties of studiebewijzen of op grond van een bekwaamheidsbewijs te besluiten dat een persoon de aan een welomschreven opleiding eigen competenties reeds bezit. In dat geval kan een universiteit of een hogeschool die persoon het aan de betrokken opleiding verbonden diploma uitreiken. Dit betekent dat de student geen opleidingsonderdelen meer moet volgen. Deze procedure lijkt me perfect bruikbaar om buitenlandse diploma's en in het buitenland opgedane beroepservaringen te waarderen.

In feite bestaat het door mevrouw De Ridder naar voren gebrachte mechanisme al. Hooggeschoolde allochtonen kunnen een proef afleggen die naar hun competenties peilt. Het lijkt me dan ook niet nodig nog een nieuw systeem te ontwerpen. Aangezien deze mogelijkheid om elders en eerder verworven competenties te laten waarderen nog relatief nieuw is, zouden zich met betrekking tot bepaalde specifieke doelgroepen bijkomende complicaties kunnen voordoen. Wanneer ik de globale problematiek aanpak, zal ik hier de nodige aandacht voor hebben. Indien zou blijken dat andere of aanvullende maatregelen zich opdringen, zal ik niet nalaten deze te nemen.

Indien we een beroep op het decreet betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs willen doen, mogen we het decretaal kader niet uit het oog verliezen. Het zal nog wat tijd vergen om dit allemaal in de praktijk te brengen. Het decreet bevat alvast toepasbare procedures.

Vandenbroucke

Mensen die niet in de hogervermelde proef slagen, moeten alsnog een opleiding aanvatten. Mevrouw De Ridder vraagt zich af of de bekwaamheidstesten die toegang tot een opleiding geven, kunnen worden gestandaardiseerd en door meerdere universiteiten of hogescholen kunnen worden georganiseerd. Aangezien ik de autonomie van de instellingen niet in vraag wil stellen, verdient deze vraag een genuanceerd antwoord. Het is in ieders belang dat de associaties de procedures en de bekwaamheidstesten op elkaar afstemmen. Op dit vlak heeft mevrouw De Ridder gelijk. De associaties zullen hierover in de VLOR overleg voeren. Aangezien het departement Onderwijs bij dit overleg is betrokken, kan ik het verloop van deze zaak volgen en eventueel faciliteren.

De instellingen voor hoger onderwijs in Vlaanderen zijn autonoom bevoegd voor hun opleidingsprogramma's en voor het verlenen van vrijstellingen of een studieduurverkortung aan de houders van een buitenlands diploma die geen volledige gelijkwaardigheidserkenning hebben gekregen. Het departement Onderwijs heeft geen volledig beeld van de wijze waarop de instellingen met die mogelijkheden omgaan. Uit de ons bekende individuele gevallen kunnen we afleiden dat dit niet altijd even vlot verloopt. We zullen hiermee rekening houden bij het opstellen van een actieplan om tot een snellere en transparantere procedure voor de gehele of de gedeeltelijke erkenning van buitenlandse diploma's te komen. De instellingen hebben een verantwoordelijkheid ten aanzien van de individuele aanvrager en van de maatschappij. Ik zal niet nalaten hen op die verantwoordelijkheid te wijzen.

Ik ben niet op de opmerkingen van de heer Sannen ingegaan. Ik zal het departement Onderwijs vragen hiermee tijdens de komende beraadslagingen rekening te houden.

De heer Ludo Sannen: Mijnheer de minister, ik wil u niet bekritisieren. Ik ben tevreden over de manier waarop het dossier is afgehandeld. De aanvragers moeten momenteel heel wat documenten indienen. Ik vraag me af of dit allemaal wel zo zinvol is.

Minister Frank Vandenbroucke: We zullen hier tijdens het komende onderzoek rekening mee houden.

De voorzitter: Mevrouw Berx heeft het woord.

Mevrouw Cathy Berx: Ik ben tevreden met het perspectief dat de minister heeft geboden. Het aangekondigde actieplan moet de knelpunten wegwerken.

Volgens de minister verlenen een aantal universiteiten nog steeds negatieve adviezen op basis van criteria die niet meer in het decreet staan. Dit is uiteraard een probleem. De universiteiten en de hogescholen moeten hun advies op de bestaande decreten baseren. In afwachting van het actieplan zou de minister de instellingen erop kunnen wijzen dat ze hun adviezen op een correcte manier moeten verstrekken. De minister heeft daarnet de nadruk op de grote autonomie van de instellingen en op hun grote verantwoordelijkheid ten aanzien van de individuele aanvragers en van de maatschappij gelegd. Hij heeft hieraan toegevoegd dat de bij negatieve adviezen gehanteerde criteria niet steeds in overeenstemming met het decreet zijn.

Minister Frank Vandenbroucke: De betrokkenen binnen het departement Onderwijs zullen hiervan op de hoogte worden gesteld. Ik heb een actieplan opgesteld. Het is de bedoeling alle betrokkenen te contacteren en de nodige gesprekken te voeren. Ik ga ervan uit dat de administratie dit onderwerp tijdens het opstellen van het actieplan nogmaals zal benadrukken. De instellingen mogen zich niet op verouderde decretale bepalingen baseren.

Mevrouw Cathy Berx: Mijnheer de minister, kunt u ons vertellen over welke instellingen het gaat?

Minister Frank Vandenbroucke: Neen, ik weet niet over welke instellingen het gaat. Ik weet trouwens niet of ik die instellingen hier aan de schandpaal zou willen nagelen.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

Vraag om uitleg van de heer Jan Roegiers tot de heer Frank Vandembroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de geringe doorstroming van kinderen uit het basisonderwijs naar TSO en BSO

De voorzitter: Aan de orde is de vraag om uitleg van de heer Roegiers tot de heer Vandembroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de geringe doorstroming van kinderen uit het basisonderwijs naar TSO en BSO.

De heer Roegiers heeft het woord.

De heer Jan Roegiers: Mevrouw de voorzitter, deze vraag om uitleg is geïnspireerd door de informele gesprekken die ik de voorbije weken met de ouders van scholieren uit het zesde studiejaar heb gevoerd. Die ouders vragen zich bezorgd af waar ze volgend schooljaar met hun kinderen heen moeten.

Tijdens het voorbereiden van deze vraag om uitleg heb ik tevens met de heer Sannen gesproken. Hij heeft me verteld dat de eerste twee jaren van het secundair onderwijs gelijklopend zijn. Aangezien ik zelf niet voor die keuze word gesteld, ben ik me van dergelijke zaken niet echt bewust.

Na het zesde studiejaar moeten kinderen een school kiezen. De schoolkeuze hangt nauw samen met de richting die de kinderen later willen volgen. Ik zal dit even verklaren aan de hand van een voorbeeld. In de omgeving van Gent bevinden zich twee Don Bosco-scholen. De school in Zwijnaarde biedt na het tweede jaar enkel nog ASO aan. De school in Sint-Denijs-Westrem biedt na het tweede jaar enkel nog TSO aan. De keuze voor een van beide scholen bepaalt in zekere mate al de studierichting die een leerling na het tweede jaar zal volgen. Ik kan de problemen van de betrokken ouders dan ook goed begrijpen.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat heel wat structurele knelpuntberoepen in feite technische beroepen zijn. Te weinig jongeren trekken nog naar het TSO. Tot overmaat van ramp zal de situatie in de toekomst veeleer verergeren dan verbeteren.

Tijdens een door Voka in de lokalen van Sidmar georganiseerde ontmoeting tussen de leden van

deze commissie, de leden van de Commissie voor Economie, Werk en Sociale Economie en een aantal bedrijfsleiders is dit probleem duidelijk ter sprake gekomen. De bedrijfsleiders vinden immers te weinig technisch geschoolde mensen.

Uit de gesprekken die ik met ouders heb gevoerd, blijkt dat heel wat ouders hun kind wel naar een technische school willen sturen, maar dat de opleiding in de basisschool hun niet heeft bijgebracht of hun kind interesse in technische vakken heeft of voldoende handig is om een technische opleiding aan te kunnen. De onderwijzers in een basisschool hebben zelden een TSO-opleiding achter de rug. Ze weten zelf amper over welke kennis en vaardigheden een kind moet beschikken om een opleiding in het TSO te volgen.

Mijnheer de minister, voorziet het formele en het informele lesaanbod in de basisscholen momenteel in een structurele kennismaking met de diverse studierichtingen in het TSO en in het BSO? Volstaat deze kennismaking om een grotere doorstroming naar het TSO te garanderen? Wilt u bepaalde maatregelen treffen om deze doorstroming te bevorderen?

Wat vindt u van de suggestie om kinderen in het basisonderwijs gedurende een of meerdere weken kennismakingsstages in de verschillende richtingen van het TSO te laten volgen? Binnen het concept van een brede school kan volgens mij in eerste instantie een proefproject worden opgezet.

Welke mogelijkheden ziet u om de onderwijzers in het basisonderwijs beter kennis te laten maken met de studierichtingen in het TSO en beter wegwijs te maken in de minimale basisvereisten om een technische richting te volgen?

De voorzitter: Mevrouw Martens heeft het woord.

Mevrouw Katleen Martens: Mevrouw de voorzitter, als gewezen leerkracht wil ik hier nog enkele bedenkingen aan toevoegen.

Het CLB heeft een lessenpakket samengesteld voor de onderwijzers van het zesde studiejaar. Ter aanvulling komt een medewerker van het CLB in elke klas een toelichting geven. Bovendien is hieraan een informatieavond voor de ouders verbonden.

De technische scholen organiseren elk jaar een project, de week van de bouw, dat de scholieren

Martens

van het zesde studiejaar de kans biedt om gedurende een hele dag het aanbod van de technische scholen te leren kennen. De basisscholen beslissen uiteraard zelf of ze hieraan willen deelnemen.

We moeten niet enkel de kinderen en de leerkrachten met de mogelijkheden van het TSO en van het BSO laten kennismaken. We moeten tevens de ouders overtuigen. Uit eigen ervaring weet ik dat vaak de kinderen niet kiezen maar dat ouders voor hun kinderen de keuze maken. Op de ontmoeting bij Voka is ook gezegd dat de ouders graag naar de hoogst mogelijke afdeling grijpen om later dan eventueel af te zakken.

Welke mogelijkheden ziet de minister om de ouders ervan te overtuigen om kinderen in het TSO en BSO in te schrijven als positieve en eerste keuze en niet als tweede of derde keuze na heel wat mislukkingen waardoor men met gedemotiveerde leerlingen te maken krijgt? Welke concrete maatregelen zijn hiervoor al genomen?

De heer Ludo Sannen: Ik zit naar aanleiding van de vraag en de laatste tussenkomst met een onbehaaglijk gevoel. Men vertrekt vanuit het idee dat men na het basisonderwijs moet kiezen tussen het BSO, TSO en ASO. De feitelijkheid ligt in Vlaanderen misschien anders, daar moet iets aan gebeuren. Men moet zich daar echter niet bij neerleggen.

Het uitstel van studiekeuze is zeer belangrijk voor het creëren van voldoende kansen. Men moet zich niet te gemakkelijk neerleggen bij feitelijke toestanden, maar ervoor zorgen dat men naar middenscholen gaat die een stuk autonomer staan van de bovenbouw. Zo wordt een uitstel van keuze gecreëerd.

Het positieve aspect van de vraag bestaat erin dat in het basisonderwijs te weinig aandacht gaat naar technische vorming. Het is een element, zoals artistieke en muzische vorming, dat van bij het begin moet worden meegegeven. Het is een component van het totale vormingspakket. Er zou moeten worden nagegaan of voldoende aandacht uitgaat naar technische vorming in het basisonderwijs. Ik ga niet mee in het verhaal dat ouders de keuze moeten maken na het basisonderwijs. De keuze moet na de middenschool worden gemaakt. Onze middenscholen zouden op dat vlak misschien beter moeten functioneren.

De heer Kris Van Dijk: De vraag van de heer Roegiers is interessant. Dat blijkt uit de vele aansluitingen op zijn vraag. Het betreft een cruciaal probleem, namelijk het watervalstelsel. Er wordt hoog gemikt want nadien kan men altijd nog afdalen. Zelf ben ik in een ver verleden in scholen werkzaam geweest. Ik hoor het ouders nog zeggen. 'Hij moet eerst maar de Latijnse proberen.'

De feitelijke situatie bestaat nu eenmaal. Ik denk aan het voorbeeld van de heer Roegiers over twee scholen uit het Gentse. Voor een school is het immers interessant dat de kinderen in de school blijven. Afhankelijk van de bovenbouw die in scholen wordt georganiseerd, wordt ook al eens in een bepaalde richting gestuurd. Ik ken ook voorbeelden van scholen waar wel in het belang van het kind wordt geadviseerd en zelfs gesuggereerd wordt om naar een andere school te gaan. Leerlingen tellen is echter belangrijk en daarin bestaat het gevaar.

Het beeld dat aan het BSO en het TSO kleeft, is ook belangrijk. In het basisonderwijs is er misschien te weinig aandacht voor die richtingen. Ik stel echter vast dat de onderwijzers die tot voor kort bijna allemaal uit ASO-richtingen kwamen, nu ook al eens uit het TSO komen en normaalschool volgen. Dan hoor ik soms kritiek van stagebegeleiders dat de kwaliteit van de onderwijzers erop achteruitgaat. Zo zouden onderwijzers bijvoorbeeld niet langer zonder fouten kunnen schrijven. Ik wil niet alleen kritiek uiten, want door het feit dat TSO'ers les gaan geven, wordt de drempel tussen het BSO en TSO en het ASO een stuk verlaagd.

Het is een boeiend onderwerp. Het is zeer belangrijk voor onze kinderen om op een bepaald moment de juiste keuze te kunnen maken.

Mevrouw Marijke Dillen: Het is belangrijk om wat meer aandacht te besteden aan de beeldvorming over het TSO en het BSO. Veel ouders en kinderen zien deze richtingen als ondergeschikt aan het ASO. De ouders dragen hier ook een grote verantwoordelijkheid. In de praktijk stellen we vast dat de ouders verkiezen om hun kinderen naar het ASO te sturen omdat hun kinderen dan beter af zouden zijn. Zij geven niet graag toe dat hun kinderen Latijn en zware wiskundevakken niet aankunnen. Men kan echter een perfecte loopbaan en een gelukkig leven uitbouwen na het volgen van een technische richting. Het sensibiliseren van de ouders vanaf de kleuterschool blijft een belangrijke opdracht.

Mevrouw Cathy Berx: Ik heb vragen bij de idee om niet meer te differentiëren in de middenschool alsof het goed zou zijn iedereen in heterogene groepen te zetten om nadien een keuze te maken of liever de keuze gewoon uit te stellen. Ik denk dat het goed is dat mensen met een technisch talent het juiste type onderwijs kunnen volgen en zich niet laten leiden naar andere richtingen omdat de technische richting nu eenmaal een slechte naam heeft. Een positieve keuze maken is cruciaal.

Mevrouw Monica Van Kerrebroeck: Ik wil hier iets aan toevoegen. De discussie wordt hier gevoerd vanuit het enge begrip van de school. Ik denk dat we op heel veel terreinen verder staan. We moeten denken vanuit het begrip scholengemeenschap. Daarin zijn alle onderwijsvormen aanwezig. Het is onze taak om in basisscholen het aanbod in de scholengemeenschap sterker te benadrukken. De overgang van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs moet georiënteerd worden vanuit de scholengemeenschap. Het is nuttig om te werken aan goede overgangen. Men zou bijvoorbeeld studieloopbanen kunnen beschrijven en bespreken binnen de scholengemeenschap zelf. Daar zijn immers de verschillende onderwijsvormen aanwezig en op die manier worden de schotten weggehaald. Leraren kunnen geregeld samenkomen om uitleg te verschaffen over bijvoorbeeld het technisch onderwijs. Vaak kennen ASO-leraren de technische richtingen niet.

Wat de opmerking van mevrouw Dillen betreft, wil ik benadrukken dat sterke wiskundevakken niet alleen in het ASO worden gegeven. Ik nodig haar uit om wiskunde in de richting industriële wetenschappen te komen volgen. Dat is geen wiskunde voor prutsers. Dat wordt te weinig benadrukt. In de scholengemeenschap moet de nadruk gelegd worden op de overgang van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs. De overgang moet als scholengroep ter harte worden genomen.

De voorzitter: Minister Vandenbroucke heeft het woord.

Minister Frank Vandenbroucke: De vraag is interessant, maar roept een debat op over de hele beleidsnota. Het is de essentie van de zaak. Het gaat uiteindelijk om het feit dat mensen verschillend worden geboren met verschillende talenten en worden opgevoed in verschillende gezinnen vanuit verschillende achtergronden, waar heel verschillende

talenten worden aangeboord. Vervolgens komen ze in een school terecht. De vraag is op welke wijze daar iedereen zich het best persoonlijk kan ontplooiën, hoe de eigen talenten worden ontwikkeld en hoe men daar gelukkige mensen maakt. Dat is de fundamentele vraag.

Het debat toont aan dat het niet eenvoudig is om er een antwoord op te geven. Een topspecialist op vlak van onderwijs corrigeerde me al onmiddellijk. De eerste graad is breed, maar de realiteit ziet er dikwijls anders uit of wordt anders gepresenteerd. Dat is een eerste belangrijk punt.

Er zijn nog een paar evidente punten die ik wil benadrukken. Zo is het evident dat de leerlingen zo vroeg mogelijk kennis moeten maken met een ruim aanbod van interessegebieden. Daar zitten ook technische vakken bij en muzische vorming. Ook in het basisonderwijs moet daar aandacht naar uitgaan zowel vanuit de ouders, de scholen als de CLB's. Er zit immers veel in de hoofden van de mensen en daar moet vroeg worden op ingewerkt.

Om talenten aan te boren moet daar al van in het basisonderwijs aan worden gewerkt. Daar moet rekening mee worden gehouden als we nieuwe experimenten willen lanceren in het spoor van Accent op Talent. U weet dat er een aantal experimenten werden uitgevoerd. Ik denk aan de voortrekkerscholen. Wij gaan een nieuwe reeks lanceren. Het is belangrijk dat ook het basisonderwijs daarbij wordt betrokken. Accent op talent wordt niet pas gelegd op het ogenblik dat kinderen 12 jaar worden. Men moet veel eerder vertrekken.

De uitdrukking doorstromen van het basisonderwijs naar BSO en TSO is in feite een misvatting. Het is niet zo dat de kinderen uit de basisschool moeten kiezen voor TSO of BSO. Zij doen dat pas in de derde graad van het onderwijs. Leerlingen die in het secundair onderwijs naar de A-stroom gaan, kiezen hooguit voor een aantal optievakken die eerder technisch van aard kunnen zijn, maar het principe is dat ze die keuze pas maken na het tweede jaar van de eerste graad. We moeten dat blijven benadrukken, want het is het principe van waaruit het Vlaamse onderwijs in de jaren negentig is vertrokken.

We mogen echter niet blind blijven voor de feitelijke situatie. Ik vaar hier even in tegen het voluntarisme van de heer Sannen, dat ik voorts wel deel.

Vandenbroucke

Mensen kiezen in de praktijk dikwijls voor een school die is gebaseerd op ofwel ASO, TSO of hier en daar nog op BSO. Dat is een realiteit. De vraag is hoe we daarmee moeten omgaan. Het is ook een realiteit dat in middenscholen die breed zijn, ook differentiatie bestaat. Daar moeten we niet noodzakelijk tegen zijn. Differentiatie hebben we nodig. De vragen zijn: welk soort differentiatie hebben we nodig, en hoe bouwen we die structureel in?

De voorzitter maakte een heel belangrijke opmerking. De scholengemeenschappen hebben een cruciale rol. Ze moeten zorgen voor een objectieve oriëntering en voor een goed samenspel tussen verschillende scholen, zodat een goede overgang is gewaarborgd.

Dat gezegd zijnde, moeten de vragen worden gesteld hoe bij het beëindigen van de basisschool keuzen moeten worden gemaakt, en wat we daaraan kunnen doen in de basisschool en het middelbaar onderwijs. Vooraleer ik daarop inga, wil ik stellen dat ik niet diep zal ingaan op het debat over de brede eerste graad, de middenschool, de reacties daartegen, het debat over de haalbaarheid en welk soort differentiatie er nodig is. Er is immers nog veel opheldering nodig, ook op basis van beter geïdentificeerde praktijkervaringen. Met Accent op Talent hebben we experimenten lopen die daar een beetje op inspelen. In een tweede generatie van experimenten moeten we beter bepalen welk soort van oplossing men in een bepaalde school wil toepassen. Dat is nodig om het debat te verhelderen. Het is allemaal nog niet erg duidelijk. We weten nog niet goed wat de goede formules zijn.

Bij het omschrijven van nieuwe proeftuinen moeten we zorgvuldig bepalen welke formule men wil toepassen en wat er precies wordt getest: de zeer brede eerste graad, een bepaalde vorm van samenspel tussen basisschool en eerste graad, een bepaalde vorm van samenspel tussen de eerste en de tweede graad, enzovoort. Ik hoop dat we daarvoor een decretale basis kunnen creëren die ons toestaat om ze vanaf volgend schooljaar in te voeren.

Dit debat ligt me na aan het hart. Het gevaar bestaat echter dat we de zaak schade berokkenen door een stigma te creëren. Industriële wetenschappen zijn behoorlijk moeilijk. Men moet goed zijn in wiskunde. Dat moet voortdurend worden

herhaald, want de jongens en meisjes zijn daar ongelukkig over. Hetzelfde geldt voor de leerkrachten van beroepsscholen als ze voortdurend in kranten moeten lezen hoe verschrikkelijk het er wel aan toegaat – ook als er geen probleem van discipline in hun eigen school bestaat. Het leidt allemaal tot veralgemeningen die onrechtvaardig zijn voor leerlingen en leerkrachten. Laten we proberen om het debat correct en genuanceerd te voeren.

De eerste vraag gaat over het lesaanbod. In de basisschool is voorzien dat tijdens de lessen wereldoriëntatie kennis wordt gemaakt met techniek en met een aantal sociaal-economische verschijnselen. Zo zijn er niet alleen tien eindtermen voor technologie maar is er ook een eindterm die handelt over de toegankelijkheid van verschillende vormen van arbeid voor mannen en vrouwen en over de verschillende waardering van beroepen in onze maatschappij. Het zet kinderen aan om na te denken over hun eigen toekomst. Over de eindtermen vindt men meer informatie op de website met de URL <http://www.ond.Vlaanderen.be/dvo/>.

De wijze waarop eindtermen worden gerealiseerd, behoort tot de autonomie van de schoolbesturen die hiervoor hun leerplanmakers instrueren. Ook speelt de autonomie van de school een belangrijke rol, want de scholen stellen autonoom een leertraject op dat aspecten van techniek over de verschillende leerjaren beslaat. Sommige secundaire scholen onderhouden relaties met basisscholen uit hun buurt en nodigen nu al leerlingen uit. Ik vind dat dit positief is. Men kan daarbij natuurlijk kritische bedenkingen uiten. Is zo'n kennismaking niet te oppervlakkig? En is zo'n activiteit niet eerder een rekruterings- dan een oriënteringsinstrument? Het lijkt me echter positiever dat het gebeurt dan dat het niet gebeurt. Dat soort van initiatieven zou echter moeten worden uitgediept en veralgemeend.

Wanneer men spreekt over het bevorderen van de doorstroming naar het TSO kan worden overwogen om in de eerste graad middelbaar onderwijs maatregelen te nemen. Misschien moet er toch opnieuw worden nagedacht over de functie van de eerste graad, en meer specifiek over een 'brede eerste graad'. Laten we leerlingen in voldoende mate kennismaken met alle interessegebieden? Zorgen we ervoor dat ze kennismaken met een authentieke vorm van technologische opvoeding, en niet louter met een specifiek vak dat eventueel later verder kan worden gevolgd? En is dat een voorbereiding

Vandenbroucke

op goede keuzes in de tweede en de derde graad? Ik ga hier daar niet dieper op in. Een nieuwe generatie proeftuinen kan voor die discussie belangrijke gespreksstof opleveren.

De derde vraag gaat over de suggestie om kinderen een kennismakingsstage te laten doorlopen. Het voorstel is inspirerend. Voorzichtigheid is nodig, want kinderen van 11 of 12 jaar zijn soms erg beïnvloedbaar. Omdat deze keuze soms erg bepalend kan zijn voor hun verdere leven, mogen we ons niet te sterk en te eenzijdig fixeren op wat ze op die leeftijd naar voren schuiven. Belangrijk is dat leerlingen inzicht krijgen in hun eigen mogelijkheden en zelfkennis opdoen over hun interesses in de diverse aspecten van techniek en technologie. Een gestructureerde aanpak van het probleem is nodig. We moeten grondig overwegen op welke wijze dit in het geheel van de lessen in verband met technologische opvoeding in de derde graad van het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs kan worden ingebracht.

De scholen moeten daartoe de middelen krijgen. Want dit stelt hoge eisen aan scholen, bijvoorbeeld inzake organisatie en veiligheid. Bovendien blijft dit soort kennismaking toch maar een momentopname en is het wellicht ondoenbaar om zo de brede waaier van opleidingen te leren kennen. Men zou trouwens kunnen stellen dat deze kennismaking ook nuttig zou kunnen zijn voor de ASO- en KSO-richtingen. En de vraag is of dat realiseerbaar is. We moeten realistisch blijven inzake kennismakingsstages, en daarbij rekening houden met de capaciteiten van scholen, de mogelijke effecten en de middelen die daarvoor kunnen worden uitgetrokken.

De vierde vraag gaat over het wegwijs maken van de leerkrachten van het basisonderwijs in de studierichtingen van het TSO. De vraagsteller wijst terecht op het belang van een goed geïnformeerde leraar basisonderwijs. Leraren die alleen maar kunnen terugvallen op de eigen schoolloopbaanervaring, zijn onvoldoende gewapend om het keuzeproces van kinderen en hun ouders goed te begeleiden.

Ouders én leraren basisonderwijs zijn de belangrijkste 'beïnvloedende actoren' voor leerlingen. Hoe kan men de kennis van de leraren verhogen?

Dat kan alvast door in de lerarenopleiding deze zaak meer dan nu het geval is aan de orde te stellen. Voor de leraren in dienst kan worden gedacht aan een gezamenlijk informatieaanbod voor de leraren van de hoogste klassen van het basisonderwijs. Dit zou bijvoorbeeld kunnen worden aangeboden op het niveau van de scholengemeenschappen. Om de inhoudelijke expertise te verhogen van de leraren basisonderwijs kan een samenwerking met de leraren technologische opvoeding van de eerste graad SO worden overwogen. En waarom kunnen we geen vormen van teamteaching uitproberen?

Voor het samenbrengen van groepen leraars rond techniek in het onderwijs kunnen ook de regionale technologische centra een ondersteunende rol vervullen. Leraren moeten bij hun leerlingen de technische talenten leren detecteren, bevestigen en ontwikkelen. Ten slotte dringt een constructieve evaluatie van het vak technologische opvoeding zich langzamerhand op. Projecten als TOBO en TOSO spelen daarin een rol. Bij die initiatieven van het departement zullen we de vertegenwoordigers van de onderwijsverstrekkers nauwer betrekken.

We hebben het hier over een zeer fundamentele kwestie. Ik heb het gevoel dat een synthese van de verschillende opmerkingen, benaderingen, gevoeligheden en suggesties die in deze commissie leven erg rijk zou kunnen zijn, en als basis zou kunnen dienen voor het uitschrijven van een voor de toekomst richtinggevende doctrine voor het Vlaamse onderwijs.

De voorzitter: De heer Roegiers heeft het woord.

De heer Jan Roegiers: Ik dank de minister voor zijn antwoord. Ik ben blij dat ik met mijn vraag een eerste schot voor de boeg heb kunnen geven. Blijkbaar kan hierover in deze commissie op een constructieve wijze worden nagedacht. De mij toegemeten spreektijd is te kort om hier in te gaan op alle punten waarover ik op basis van mijn ervaring iets zou willen zeggen. Toch wil ik nog twee zaken vermelden.

De minister en ook de heer Sannen hebben het al gehad over de belangrijke rol van de eerste graad. Ik wil daaraan het aspect van de scholengemeenschappen koppelen. Als ik in dat systeem in de eerste graad of de middenschool school zou hebben gelopen, dan zou er een fundamenteel verschil zijn geweest tussen wat ik zou hebben ervaren en wat

Roegiers

een vriendje in een andere school zou hebben meegemaakt. In een school waarvan de bovenbouw een technische school is, worden leerlingen elke dag geconfronteerd met ateliers, machines en andere leerlingen in werkplunje. Dat is een heel andere ervaring dan die van leerlingen in een eerste graad of een middenschool waarvan de bovenbouw alleen maar ASO aanbiedt. Er moet dus mijns inziens na het zesde leerjaar een cruciale keuze worden gemaakt. Ik blijf daarbij.

Een tweede punt betreft de kennismaking met technieken en technologieën die in het TSO worden aangeboden. Ik beken dat ik met twee linkerhanden geboren ben. Ik ben er wel van overtuigd dat een stagedag in een technische school misschien wel een en ander zou hebben veranderd. Ik zou het wellicht heel plezant hebben gevonden om eens een halve dag te metselen. Indien ik een week op die school had moeten doorbrengen, had ik na drie dagen misschien mijn buik al vol gehad van al dat metselen. Op die manier had ik kunnen ontdekken dat ik eigenlijk niet voor een dergelijke job in de wieg ben gelegd.

Ik pleit voor dergelijke kennismakingsmomenten. De minister heeft trouwens al verklaard dat hij dat idee inspirerend vindt. Een aantal andere leden van deze commissie hebben al geïnteresseerd gereageerd. Ik hoop dat deze vraag om uitleg tot een uitgebreid debat en tot een verbetering van de keuze in het secundair onderwijs leidt.

De voorzitter: De heer Sannen heeft het woord.

De heer Ludo Sannen: Aangezien ik commissielid en geen minister ben, kan ik mijn mening iets duidelijker formuleren. Ik ben tevreden met het antwoord van de minister. We moeten de technische talenten van kinderen reeds in het basisonderwijs aanboren. Volgens mij gebeurt dit in bepaalde basisscholen momenteel niet voldoende.

De situatie is niet in heel Vlaanderen dezelfde. De huidige situatie is een gevolg van het feit dat destijds, bij het opzetten van het eenheidstype, voor een halfslachtige oplossing is gekozen. Scholen hebben vaak meer aan hun eigen belangen dan aan de belangen van de kinderen gedacht.

Ik heb de overgang naar het eenheidstype zelf meegemaakt. Ik heb gedurende tien jaar in een techni-

sche school lesgegeven. Ik moet toegeven dat mijn eerste dag als leerkracht in die school tegelijkertijd mijn eerste dag in een technische school was. Ik heb de positieve aspecten van het lesgeven in een technische school pas later ervaren.

De dichotomie was vroeger veel te groot. In het klassieke systeem was de instroom in de technische scholen vrij groot. Het was toen logisch om twee klassen industriële wetenschappen in eenzelfde jaar te hebben. Nu is de instroom in de technische scholen veel kleiner. Bovendien gebeurt die instroom veel te laat. Dit is een gevolg van de creatie van middenscholen.

Alle middenscholen beweren dat alle leerlingen bij hen terecht kunnen. De bovenbouw werkt evenwel inspirerend. Jongeren komen vaak in het ASO terecht omdat de aan het ASO verbonden middenscholen exponentieel zijn gegroeid en de aan het TSO verbonden middenscholen sterk zijn gekrompen.

De voorzitter heeft daarnet naar het belang van de scholengemeenschappen verwezen. Ik ben het volledig met haar eens. Ik zou in dit verband trouwens een zeer positief voorbeeld willen aanhalen. De scholengemeenschap van Neerpelt en Overpelt heeft besloten grote herstructureringen door te voeren. Het is de bedoeling een fysiek losstaande middenschool te creëren. Gelukkig zal die middenschool zich in Overpelt bevinden. De bovenbouw in Overpelt biedt enkel TSO aan. Het programma in de klassen van de middenschool is grotendeels gelijklopend. Er is uiteraard een zekere differentiatie. Het vak technologie wordt in een aan een ASO-school verbonden middenschool echter heel anders dan in een aan een TSO-school verbonden middenschool gegeven. De scholengemeenschap heeft een belangrijke keuze gemaakt. Door de middenschool vlakbij een technische school te plaatsen, komen de leerlingen in contact met een werkplaats en vindt een zekere verruiming plaats. Dit is een voorbeeld van een scholengemeenschap die haar verantwoordelijkheid tracht op te nemen. Door de eerste graad zo breed mogelijk in te vullen, tracht ze tot juiste doorverwijzing naar de bovenbouw te komen.

Ik blijf geloven dat dit de juiste weg is. De fysieke loskoppeling van de bovenbouw is noodzakelijk. Binnen een scholengemeenschap moet het mogelijk zijn om de middenscholen van TSO- en ASO-scholen te verenigen. De minister heeft overigens

Sannen

verklaard dat hij de scholengemeenschappen meer ruimte wil bieden.

Ik blijf voor een uitstel van de keuze pleiten. We moeten eerlijk zijn. We schermen vaak en graag met OESO-rapporten. Uit die rapporten blijkt evenwel dat het uitstellen van de keuze meer gelijke kansen creëert. Van alle Europese landen heeft Polen de grootste leerwinst gerealiseerd. Door het moment van de definitieve keuze te verlaten, hebben de Polen op alle terreinen een leerwinst gerealiseerd. Wat wiskundige vakken betreft, scoort Vlaanderen zeer goed. Het zijn evenwel de betere leerlingen die in de wiskundige richtingen terechtkomen. De negatieve sociale determinatie is in de Vlaamse scholen zeer groot. In landen als Finland, waar de scholen ook goede resultaten halen, moeten de leerlingen later een keuze maken.

Ik ben voor een beperkte differentiatie in de middenscholen. Het programma moet grotendeels veralgemeend blijven. We mogen de kinderen niet dwingen om na het eerste jaar al een keuze te maken. Gezien de feiten, vraag ik me af of we aan de structuren moeten werken. De scholengemeenschappen moeten hun verantwoordelijkheid opnemen. Ze mogen dit niet aan de scholen overlaten. De scholen denken soms meer aan hun eigen belangen dan aan de belangen van de kinderen. Dit klinkt cru, maar het klopt.

De voorzitter: Minister Vandenbroucke heeft het woord.

Minister Frank Vandenbroucke: Ik vind dat de heer Sannen de problematiek goed heeft geschetst. Voor we uit dit debat conclusies kunnen trekken, moeten een aantal zaken gebeuren.

Allereerst moeten we een aantal formules op een bewuste manier in de praktijk brengen. Ik heb het al over een nieuwe generatie experimenten gehad. We moeten niet blijven experimenteren. We moeten goed geïdentificeerde formules uitvoeren en zien wat er gebeurt.

Ik heb mijn administratie gevraagd om aan de hand van de evoluties in de leerlingenstromen gedurende de voorbije vijftien tot twintig jaar na te gaan of de door de heer Sannen beschreven verschuivingen zich hebben voorgedaan. De heer Sannen zou

wat hij nu kort heeft omschreven eens op papier moeten zetten. Indien hij die regionale evolutie in de instroom kan documenteren, kunnen we eens kijken of deze verschuivingen zich ook op grotere schaal hebben voorgedaan. Momenteel is dit nog niet zo duidelijk.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

Vraag om uitleg van mevrouw Marijke Dillen tot de heer Frank Vandenbroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de resultaten van de studie 'Drugbeleid op school'

De voorzitter: Aan de orde is de vraag om uitleg van mevrouw Dillen tot de heer Vandenbroucke, vice-minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, over de resultaten van de studie 'Drugbeleid op school'.

Mevrouw Dillen heeft het woord.

Mevrouw Marijke Dillen: Mevrouw de voorzitter, reeds vele jaren stimuleert de VAD scholen door middel van diverse initiatieven om een drugsbeleid uit te werken en te implementeren. In opdracht van de VAD heeft de Universiteit Gent een uitvoerig onderzoek naar het drugsbeleid op school gevoerd en de door de scholen geleverde inspanningen geëvalueerd. Enkele weken geleden zijn de resultaten van deze studie onder de titel 'Drugbeleid op school. Een kwalitatieve implementatiestudie' gepubliceerd.

Tijdens het onderzoek is het drugsbeleid in een aantal secundaire scholen door middel van gesprekken met directies, leerkrachten, ouders, CLB-medewerkers en leerlingen geanalyseerd. De inhoud van het drugsbeleid en de verankering van dit beleid in het algemene beleid van een school zijn onder de loep genomen.

Uit het rapport blijkt dat de zinvolheid van een drugsbeleid op school niet wordt betwist. Dit lijkt me een zeer positieve vaststelling. Vele scholen zijn hier op een positieve manier mee bezig. Er zijn evenwel nog een aantal belangrijke knelpunten.

Dillen

Niet alle scholen interpreteren het begrip drugs op dezelfde wijze. In sommige scholen gaat het enkel om illegale drugs. In andere scholen vallen tabak en medicatie ook onder de definitie van drugs. In vele scholen blijkt het moeilijk de preventie in het totale schoolgebeuren te integreren. Vele leerkrachten vinden het moeilijk de signalen die op drugsgebruik wijzen, op te vangen. Bovendien worden ouders en leerlingen vaak te weinig bij het drugsbeleid op school betrokken.

De VAD heeft in dit verband een uiterst nuttig en interessant project ontworpen. Dit project, dat de titel 'DOS, drugbeleid op school' draagt, heeft reeds zijn vruchten afgeworpen. Scholen krijgen de kans hun leerlingen over hun drugsgebruik in het algemeen, over hun drugsgebruik op school en over hun vrijetijdsbesteding te bevragen. Ik vind dit een zeer positief initiatief. Ik denk trouwens niet dat de minister me op dit vlak zal tegenspreken.

De leerlingenbevraging is een zeer goed instrument gebleken om de betrokkenheid van alle partners, de directie, de leerkrachten en de leerlingen, te verhogen. Gezien het reeds vergevorderde uur zal ik hier niet al te diep op ingaan. De cijfers en de begeleidende nota in het reeds vermelde rapport geven een interessant beeld op het gebruik van alcohol, tabak en illegale drugs en op het gokgedrag van onze leerlingen.

In scholen die een tweede keer aan deze bevraging deelnemen, blijkt het gebruik van drugs, tabak en alcohol beduidend lager dan in scholen die slechts voor het eerst aan de bevraging deelnemen. Ik wil hier benadrukken dat de sfeer op scholen die meer dan eens aan de bevraging deelnemen, is verbeterd en dat de leerlingen van die scholen zich meer akkoord met een strenger drugsbeleid op school verklaren. Al deze positieve resultaten tonen aan dat een doorgedreven preventiebeleid vruchten afwerpt. Uit de studie blijkt dat scholen in actie schieten zodra ze de resultaten van de eerste bevraging hebben gekregen. Mijns inziens, moeten we eens nagaan hoe we scholen kunnen motiveren om op een continue wijze aan deze bevraging deel te nemen.

Mijnheer de minister, het rapport is beschikbaar. Het is een lijvig rapport met een aantal zeer nut-

tige conclusies geworden. Wat is uw reactie hierop? Het bijzondere belang van drugspreventie is hier al herhaaldelijk aan bod gekomen. De resultaten van de studie heb ik daarnet al overlopen. Alle knelpunten die in de verschillende scholen worden ervaren, staan nauwkeurig en gedetailleerd vermeld. Bent u bereid initiatieven te nemen om deze knelpunten weg te werken? Ik denk hierbij onder meer aan de leerkrachten die klagen over het moeizaam opvangen van signalen die op drugsgebruik wijzen. Volgens hen zou het nuttig zijn om over deze specifieke problematiek een opleiding of een bijscholing te volgen.

De deelname aan het project DOS en de participatie aan de bevraging blijkt voor vele scholen een eerste aanzet om actiever aan een drugsbeleid te werken. Alle scholen die meer dan eens aan de bevraging deelnemen, blijken positieve resultaten te boeken. Welke initiatieven hebt u al genomen of zult u nog nemen om de scholen te motiveren? Momenteel vindt de deelname aan de bevraging uiteraard op vrijwillige basis plaats. De scholen die inspanningen leveren en hun leerlingen hier actief bij betrekken, worden hiervoor beloond. Dit blijkt duidelijk uit de resultaten van de studie. Gaat u dit stimuleren?

Mijn laatste vraag betreft de VAD. De VAD heeft een belangrijke verantwoordelijkheid inzake drugspreventie. In de commissie Welzijn wordt wel vaker over de VAD gediscussieerd, zeker naar aanleiding van de beleidsbrieven en de beleidsnota's. Is er specifieke ondersteuning vanuit het onderwijs voor de VAD? Neemt u initiatieven om de VAD te stimuleren in haar bijzonder belangrijke preventieopdracht?

De voorzitter: Mevrouw Poleyn heeft het woord.

Mevrouw Sabine Poleyn: Ik dank mevrouw Dillen voor haar vraag. We kunnen een interessante vaststelling in die studie lezen. Uit eigen ervaring weet ik dat het ook werkt. Ik zou de suggestie willen doen dit te verbreden naar andere eindtermen of vakoverschrijdende eindtermen. De scholen zijn immers op zoek naar een meetinstrument om na te trekken wat ze bereiken met hun lessen. De middelen tot zelfevaluatie die hier worden aangeboden, zeker als ze op basis van vrijwilligheid worden aangewend, vormen een mooi voorbeeld dat ook op andere domeinen kan worden meegenomen.

De voorzitter: De heer Voorhamme heeft het woord.

De heer Robert Voorhamme: Ik sluit mij aan bij dit laatste punt. We moeten ons ervoor hoeden om tot verkoking van aparte problemen te komen. In de praktijk kunnen problemen pas worden aangepakt in een context omdat ze gekoppeld zijn aan een heleboel andere fenomenen. Een aantal scholen doen dat, maar komen dan in een uitdeinende dynamiek terecht. Het heeft veel met kennis te maken. De discussie over de lerarenopleiding zal hier zijn nut bewijzen. Welke competentie verwachten we van toekomstige leerkrachten?

Veel leerkrachten zijn niet opgeleid om nieuwe problemen van leerlingen aan te pakken, zoals identiteitsproblemen of gezinsproblemen of de relatie met ouders. Dat moet dus in de initiële opleiding zitten. Er is echter ook veel te zeggen over de navorming van leerkrachten. Er zou een meer gestructureerd aanbod moeten worden gecreëerd. Ik heb de indruk dat de navorming van leerkrachten vandaag in de praktijk te versnipperd is, te individueel gekozen. Navorming wordt dikwijls gebruikt als een middel om competenties van leerkrachten rond een bepaalde zienswijze van een school op te bouwen, meer als team dan als individu.

De probleemstelling is terecht. Zo doen er zich in een aantal scholen en studierichtingen soms vormen van kleine agressie voor. Hoe moet daarmee worden omgegaan? Hoe wordt dat voorkomen en vroegtijdig herkend? Er is vraag voor meer ondersteuning op dat vlak. Het zijn problemen die in een volledig plaatje moeten worden geschetst. Er is een lacune die altijd maar aangroeit, wat voor heel wat frustraties bij leerkrachten zorgt. Ze voelen zich onvoldoende gewapend en willen dat er allerlei instrumenten ter beschikking staan. Er wordt te veel aan dagjespolitiek gedaan. Het is niet goed dat de problemen te zeer verkokerd worden.

Mevrouw Monica Van Kerrebroeck: Ik sluit mij hierbij aan en pleit voor een contextuele aanpak. Men houdt zich te veel met symptomen bezig. Leerkrachten moet geleerd worden om signalen op te vangen en methodes moeten worden aangeleerd om er mee om te gaan. Alles in vakjes stoppen lost niets op en veroorzaakt weer andere problemen. Men moet de problemen in hun context bekijken, in een breed zorgbeleid. Ik pleit voor de nodige ondersteuning van een breed zorgbeleid. Vermits de

studie uit Oost-Vlaanderen is gekomen, kan dat worden gekoppeld aan initiatieven die in de streek al bestaan. Er is in de streek van Oudenaarde zeer goed werk geleverd. Ik denk aan de groep PISAD, die een zeer goed resultaat heeft geboekt op een vrij korte termijn.

De voorzitter: Minister Vandenbroucke heeft het woord.

Minister Frank Vandenbroucke: Ik wijs erop dat het onderzoek drugbeleid op school een kwalitatieve implementatiestudie is, die werd uitgevoerd door de universiteit van Gent. Men heeft in 7 scholen interviews afgenomen om beter te begrijpen hoe scholen een drugbeleid voeren. Het gaat niet om een kwantitatief onderzoek waarbij een representatieve steekproef wordt genomen voor het Vlaamse onderwijs. Het is niet aangewezen om op basis van 7 interviews in een beperkt aantal scholen uitspraken te doen over het drugbeleid in alle Vlaamse scholen. Dat was het doel van het onderzoek niet.

Uit de resultaten blijkt dat de bevraagde scholen heel wat initiatieven nemen om de drugproblematiek te bestrijden. Voor algemene cijfergegevens over Vlaanderen kunnen we terecht bij de Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen, de VAD. De VAD is erkend in het kader van het besluit op de gezondheidspromotie. Tussen de VAD en de Vlaamse Gemeenschap werd in 2002 een convenant afgesloten. De vereniging ontvangt in 2005 2.023.787 euro subsidies. Ze worden gebruikt voor de uitwerking van de opdrachten vermeld in het inhoudelijk deel van het convenant. De VAD overkoepelt het merendeel van de Vlaamse organisaties die zich inzetten tegen het misbruik van alcohol, illegale drugs, psychoactieve geneesmiddelen en gokken.

Ze tracht de activiteiten van deze verenigingen op elkaar af te stemmen. Speciaal hierbij zijn studie en onderzoek onder meer via registratie, het uitstippelen van een preventie- en hulpverleningsaanpak, informatieverstrekking, vorming en beleidsvoorbereiding.

Het drugbeleid op school of DOS kan onder een aantal resultaatgebieden en doelstellingen worden ondergebracht. Ik denk aan doelstellingen. Het uitbouwen van een adequaat registratiesysteem, het gemeenschappelijk onderbouwen, de eenmalige bevrijdende aangifte, het evalueren van concep-

Vandenbroucke

ten, werkinstrumenten en de ondersteuning van de implementatie, het aanbieden van vorming en het aanleveren van gerichte methodieken vallen bij DOS onder meer bij de doelstelling 'ontwikkelen en valideren van wetenschappelijk onderbouwde concepten, methodieken en werkinstrumenten'.

Bij het ontwikkelen van methodieken en het aanmaken van vormen wordt door de VAD eerst een nodenverkenning uitgevoerd. Er is ook overleg en afstemming op de maatschappelijke sectoren, waaronder de sector onderwijs. De VAD stelt geregeld cijfers ter beschikking op basis van bevestigingen bij scholen. Voor een inventaris van modellen en actieplannen kan men ook op de website van de VAD terecht. In 2004 werd gepeild naar de tevredenheid en de bruikbaarheid van onder meer het concept vorming, werking met leerlingenbevestiging. In 2004 werkte de VAD aan de aanpassing van het concept van DOS voor het deeltijds onderwijs. Op de website vindt men een overzicht van campagnes, vormingsinitiatieven, materialen en zo meer.

Op dit ogenblik loopt een onderwijscampagne voor de leeftijdsgroep 12 tot 16 jaar met als titel 'A cool world' en een website onder dezelfde naam. Daarmee kunnen scholen leerlingen uit de eerste en tweede graad bereiken. Deze campagne bevat aantrekkelijke materialen en is inhoudelijk sterk uitgebouwd. Elke school of klas kan ermee aan het werk gaan. Parallel loopt ook een actie voor jongeren van 17 tot 25 jaar met als titel 'Gratis drank' en een website onder dezelfde naam. Deze actie is geschikt voor de derde graad. Ik stel voor dat u verder kijkt naar de website van de VAD. Leerkrachten doen dat uiteraard al als ze hun lessen voorbereiden. Scholen die willen werken rond druggebruik door voorlichting, preventie of daadwerkelijke aanpak van bestaande problemen, kunnen steeds nog een beroep doen op het CLB. Het CLB werkt vraaggestuurd en zal de school zeker helpen als de school deze vraag stelt.

Gezien de zeer specifieke problematiek kan ik me voorstellen dat het CLB hier zijn doorverwijzingsfunctie zal opnemen en scholen zal doorverwijzen naar andere instanties die erin gespecialiseerd zijn. Het CLB treedt dan enkel op als overkoepelend orgaan. Uit het voorgaande blijkt dat de VAD een uitdrukkelijke opdracht heeft ten aanzien van

drugs op school. Scholen kunnen daarenboven een beroep doen op het CLB.

Wat de impulsen van de overheid betreft, verwijs ik naar de vakoverschrijdende eindtermen in het domein van de gezondheidseducatie. Scholen worden verondersteld om via georganiseerde leeromgevingen jongeren kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes bij te brengen met betrekking tot de gezondheid.

De voorzitter: Mevrouw Dillen heeft het woord.

Mevrouw Marijke Dillen: Ik dank de minister voor zijn antwoord. Het is belangrijk dat voor scholen een breed zorgbeleid wordt uitgewerkt. De problemen mogen inderdaad niet in vakjes worden opgedeeld. Zo bestaan bijvoorbeeld de problematiek van de agressie en de spijbelproblematiek. We moeten wel erkennen dat de drugsproblematiek in alle scholen zonder uitzondering aanwezig is, terwijl agressie of spijbelen gelukkig niet in alle scholen voorkomen.

De VAD stelt via DOS mogelijkheden ter beschikking van scholen om rond de drugsproblematiek te werken. Uit het DOS-onderzoek blijken de positieve resultaten en de verbetering van het drugsbeleid op school. Ik denk dat het zeer belangrijk is scholen te sensibiliseren om zo veel mogelijk deel te nemen aan dat DOS-preventieproject net omwille van de positieve resultaten.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

– *Het incident wordt gesloten om 12.02 uur.*

HANDELINGEN

De handelingen zijn het woordelijk verslag van de plenaire vergaderingen en van de in openbare commissievergaderingen gehouden interpellaties en vragen om uitleg.

Ze worden in twee edities uitgegeven:

- de eerste, met witte kaft, bevat de handelingen van de plenaire vergaderingen;
- de tweede, met witte kaft en met bovenaan links de letter C met een chronologisch volgnummer, de vermelding van de commissie met het volgnummer van de vergadering per commissie, bevat de handelingen van de in openbare commissievergaderingen gehouden interpellaties en vragen om uitleg. Per commissie en per vergadering wordt een editie van de handelingen uitgegeven.

FIN : Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting
SFIN : Subcommissie voor Financiën en Begroting
BRU : Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand
BIN : Commissie voor Binnenlandse Aangelegenheden, Bestuurszaken, Institutionele en Bestuurlijke Hervorming en Decreetevaluatie
WON : Commissie voor Wonen, Stedelijk Beleid, Inburgering en Gelijke Kansen
BUI : Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking en Toerisme
OND : Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie
CUL : Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
WEL : Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
ECO : Commissie voor Economie, Werk en Sociale Economie
SWAP : Subcommissie voor Wapenhandel
LEE : Commissie voor Leefmilieu en Natuur, Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid en Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed
SLAN : Subcommissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
OPE : Commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie

